

1.3.5.

Het Doel en de Inrichting

VAN

HOSPITIEN.

REDE,

GEHOUDEN BIJ DE INWIJDING VAN HET HOSPITIUM DER VRIJE
UNIVERSITEIT TE AMSTERDAM,

op den 29 Januari 1885

DOOR

D^R. A. H. DE HARTOG,

Regent van het Hospitium.

ROTTERDAM,

J. H. DUNK,

1885.

Het Doel en de Inrichting

VAN

HOSPITIËN.

REDE,

GEHOUDEN BIJ DE INWIJDING VAN HET HOSPITIUM DER VRIJE
UNIVERSITEIT TE AMSTERDAM,

op den 29 Januari 1885

DOOR

D^R. A. H. DE HARTOG,

Regent van het Hospitium.

ROTTERDAM,
J. H. DUNK,
1885.

EDELACHTBARE HEEREN BURGEMEESTER EN WETHOUDERS
DEZER STAD,
HOOGGEERZAME HEEREN DIRECTEUREN ONZER VEREENIGING,
HOOGACHTBARE HEEREN CURATOREN DEZER UNIVERSITEIT,
HOOGGELEERDE HEEREN PROFESSOREN IN DE ONDSCHIEDENE
FACULTEITEN,
ZEERGELEERDE HEEREN DOCTOREN DER VERSCHILLENDE WE-
TENSCHAPPEN,
WELEERWAARDE HEEREN BEDIENAREN VAN GODS WOORD,
WELEDELE HEEREN STUDENTEN,
EN VOORTS GIJ ALLEN, DIE HERWAARTS OPKWAAMT OM DEZE
PLECHTIGHEID MET UWE TEGENWOORDIGHEID TE VEREEREN,
ZEER GEACHTE TOEHOORDERS!

«Maxima semper summaque hospitalitatis laus fuit et inter
nos, qui Christiani nominis sumus, maximopere necessaria» ¹⁾.
Dit woord van den ouden Joh. Sturmius *a)* heeft onze gereede
instemming. En dat te meer, om 't geen hij er bij voegt: «in

¹⁾ Zeer groot werd ten alle tijde de lof der herbergzaamheid geschat. En
onder ons, die den naam van christenen dragen, mag deze wel hoog noodig zijn.

a) Oratio de litterar. ludis recte aperiendis. pag. 17.

ea religio ab elegantia et quaestus cupiditate differt, quod haec duo cum illustribus et florentibus hospitium faciunt, illa vero his, a quibus neque gratiam, neque opem, neque quaestum expectat, domum apertam habet» ¹⁾). Ja, wel heeft de lof der hospitaliteit door de tijden heen niet gezwogen. Maar toch leeft bovenal de «vera religio» bij het woord der Heilige Schrift: «vergeet de herbergzaamheid niet!» Het: «hospitio conjungere ²⁾», hospitio excipere ³⁾), adducere in hospitium» ⁴⁾), in één woord de «beneficia hospitalia ⁵⁾») vinden hare hoogste kracht en heerlijkste beteekenis in het licht van het evangelie, in de gemeenschap van Hem, «Die rijk zijnde, arm is geworden, opdat wij door Zijne armoede rijk zouden worden;» in de zalige bewustheid, dat, «zoo wat wij den minsten der broederen doen, wij dit Hem gedaan hebben!»

Reeds van ouds heeft zich die «hospitalitas studiis et studiosis amica» ⁶⁾ betoond. In 't algemeen onder de volken. Met name bij de Grieken, die de studenten «ex aerario publico alimenta, imo quidem praeceptores» ⁷⁾ beschikten *a*). En bij de

¹⁾ Daarin verschilt de liefdedienst des Heeren van al wat onder menschen pleegt te geschieden, en dat het kenmerk draagt van zelfzucht en zelfbehagen: dat in 't laatste geval eene verbindtenis wordt aangegaan met degenen, die in naam en trek zijn; maar de dienst des Heeren hart en huis ontsluit voor hen, die geene winst noch bijstand, ja zelfs geen dank aanbrengen. L. I. pag. 18.

²⁾ Verbond der gastvrijheid sluiten.

³⁾ In gast-vriendschap ontvangen.

⁴⁾ In herbergzaamheid opnemen.

⁵⁾ De weldaden der gastvrijheid.

⁶⁾ De herbergzaamheid vriendelijk voor de studenten en eene vriendin voor de studien.

⁷⁾ Uit de publieke schatkist onderhoud, ja zelfs onderwijzers.

a Cf. Middendorpius. Academ. celebr. hist. pag. 401.

Romeinen, die «pecunias multas, frumentum annuum, et alia, quibus opus erat» ¹⁾ voor de studien van behoeftige jongelingen bestemden *a)*. Zelfs bij de Perzen, Indiers, Chinezen en andere volken vinden wij de school, in haren eisch van voeding en opvoeding, onder het patrocinaat der hospitaliteit. En gelijk reeds de profeten-zonen, ten dage van Elisa, met zilver en wisselkleederen ondersteund werden, bleven onder Israel de gaven der barmhartigheid vloeijen, en de rechten der herbergzaamheid in eere voor hen, die eene plaats der herbergiging noodig hadden voor hunne studien *b)*.

Den rechten trek echter der hospitaliteit vinden wij eerst in de voetstappen van Hem, Die zelf geene plaats had om Zijn hoofd neder te leggen, maar Die wilde dat het Zijne leerlingen aan niets zou ontbreken. Die in woeste plaatsen honger en dorst en bange aanvechtingen verdragen heeft, maar zelfs, als Hij met Zijne jongeren in de woestijn ging, hen ook daar uit Zijne hand heeft gespijzgd. Die van het kruis nog beschikkingen der herbergzaamheid maakt; en ook, nadat Hij verheerlijkt is in heerlijkheid, eene veilige plaats ter woning bestelt voor de Zijnen. «Aan een iegelijk werd uitgedeeld naar dat elk van noode had» *c)*. Ja, «zij verkochten hunne goederen en have om te verdeelen» *d)*. In die enkele woorden staat het ons opgeteekend, hoe de liefdedienst van Koning Jezus in de eerste gemeente hand en hart vervulde. En

¹⁾ Veel geld, eene jaarlijksche bijdrage in koren, en al wat noodig was.

a) Cf. Middendorpius. l. l. pag. 367.

b) Deutzh. Der Talmud. pag. 52.

c) Handel. IV : 45.

d) Handel. II : 45.

het lijdt geen twijfel, of de «alumni» ¹⁾ der gemeente hebben hun bescheiden deel van 't: »εἶχον ἅπαντα κοινὰ» ²⁾ a) rijkelijk genoten.

De kerkvaders leven in hunne geschriften bij barmhartigheid voor de jeugd, en in gemeenschap des levens met de studerende jongelingschap. Een Polycarpus, Origenes, Basilius, Hieronymus, Augustinus, Posidius, Evodius, Severus, — om slechts enkele te noemen — geven ons de schoonste «data» en «fata», de heerlijkste «dicta» en «facta», hoe de barmhartigheid en mededeelzaamheid studien en studenten ten goede kwamen in hunne dagen.

»Jam quoque florescit, dum studia sacra docentur,
Gloria vera Dei et hospitalitas vera» ³⁾.

Het kan mijne bedoeling niet zijn u breedvoerig aan te toonen, hoe de hospitalitas hare eeretaak, als voedster der studien en verzorgster der studiosi, in raad en daad, door gaven en gebeden, individueel en communiter heeft vervuld. Trouwens «non deesset materia, sed artifex» ⁴⁾. Alleen — en ik kom daarmee als van zelf op den mij aangewezen weg — herinner ik u, hoe zij — om gebruik te maken van de woorden, die wij lezen in de stichtings-oorkonden der Leidsche academie b): —

¹⁾ Voedsterlingen.

²⁾ Zij hadden alle dingen gemeen.

³⁾ Terwijl de studien hare wijding ontvangen in den naam van God almachtig, straalt de glorie van dien naam uit in den waren dienst der herbergzaamheid

⁴⁾ 't Ontbreekt niet aan de stof, maar aan bekwame hand.

a) Handel. II : 44.

b) Capita constituendae Lud. Bat. academiae etc. p. II. pag. 93.

zorg droeg «attribui academiae aedes aliquas amplas, in quibus aliis gratuita hospitia concedantur, aliis modico aliquo pretio» ¹⁾. Zulke «aedes hospitalitatis» droegen, al naar de nadruk viel, onderscheidene namen: «contubernium» *a)* (gemeenschappelijke herberg), «convictorium» *b)* (woning des gemeenzamen levens), «asceterium» *c)* (collegie van oefening), «coenobium» *d)* (plaats der zamenleving); zelfs naar onverbasterd grieksch «φροντιστήριο» *e)* (zorgoord). En wat al meer namen, die het rijke doel en het zegenrijk bedoelen van deze plaatsen der herbergzaamheid uitdrukken.

't Meest algemeen echter was de naam van hospitium, dien wij ook voor onze stichting opnamen — *accipio omen!* ²⁾ — eene plaats, om in den vreemde bescherming te vinden, en als vreemdeling hulp en bijstand te genieten. Die schoone beteekenis van het woord waarborgt ons reeds zijne afleiding van «hostis», naar de sensus primitivus ³⁾ = ξενός, vreemdeling, en den wortel «pa» = beschermen, onderhouden *f)*. Terwijl het gebruik die beteekenis bestendig gewettigd heeft als band en bond, en plaats en pleit der loutere gastvrijheid.

Trouwens, dit was het heerlijk doel, dat men zich bij het

¹⁾ Dat ten dienste der academie eenige ruime gebouwen zouden bestemd worden, waarin de een om niet, de ander voor matigen prijs mocht wonen.

²⁾ 't Zij ons een gunstig teeken.

³⁾ Oorspronkelijke beteekenis.

a) R. v. Mohl. Geschichtl. Nachweisungen u. s. w. pag. 126.

b) K. Schmidt. Gesch. der Pädagogik. III. pag. 222.

c) G. Voetius. Van de nuttigheid der academien enz. pag. 60.

d) Middendorpius. Acad. hist. II. pag. 324.

e) K. von Raumer. Gesch. der Pädagogik. I. pag. 65.

f) R. Kühner. Gramm. der lat. Sprache. I. pag. 85.

oprichten van hospitiën voor oogen stelde, om jongelingen in hunne studien te vrijwaren tegen den nood des levens, te beschermen tegen de verleiding, te onderhouden naar lichaam en ziel.

Maar laat ons eerst zien aan welke universiteiten wij zulke stichtingen vermeld vinden. Vergeeft mij in deze eene dorre opsomming van namen, daar de tijd te beperkt is om zelfs maar eenigszins in uitweiding te treden. Of laat ik liever zeggen, noemt bij u zelve de namen van universiteiten in Frankrijk en Engeland, in Duitschland en Denemarken, zelfs in Hongarije en Spanje *a*); en wáár de «alma mater» haren zetel heeft, bovenal ook in Amerika, is onder hare «tutélen» bijna overal eene plaats der herberging voor hare alumni.

Zal ik u een enkelen naam noemen naar ancienniteit? Welnu, in Parijs, in Pisa en Bologna vindt ge hare eerstelingen *b*). Zal ik u een naam noemen van groote beteekenis om den omvang der stichting? De universiteit van Heidelberg voerde in deze van ouds de palm der victorie *c*).

Of wilt gij eenige namen, die ons meer van nabij aangaan? Volgens besluit van 's Lands Staten werd 17 Oct. 1584 te Franeker, te gelijk met de oprichting der academie, bepaald dat een deel der gelden beschikt zou worden ten behoeve der alumni. Het hospitium, dat men daar wilde stichten, is nimmer tot stand gekomen, maar het aantal gebeneficieerden was

a) Deutsche Vierteljahrschrift. 1841. II. pag. 194. — Cf. vooral wat Engeland betreft: A. Helfferich. Engländer und Französer. pag. 254.

b) C. Meiners. Gesch. der hohen Schulen, passim.

c) J. T. Hautz. Gesch. der Univ. in Heidelberg, passim.

er zoo aanmerkelijk groot, dat het soms het honderdtal overtrof *a*).

Harderwijk had hare voedsterlingen van het kwartier (*tetrarchiae Velavicae alumni*), en richtte het zoogenaamde Fraterhuis in tot eene plaats der zamenwoning voor behoeftige studenten, «alwaer, in gemeenschap van woninge, tafel en discipline, de landtsaeten haere kynderen tot lydelicke kosten zouden mogen bestellen, en 't gemeyne Vaderlandt daeruit goeden dienst soude mogen ontvangen» *b*).

De Staten van Groningen bepaalden dat «eene beurze voor het getal van veertich studenten met een *Oeconomus* sall bestelt worden, ende daertoe een bequiem huys gehuyrt ofte gekocht *c*) ende die Provincie vijff en vijftich *Carolus* gulden jaerlicx voer yder student, mits gaders ses ofte soeven schuyten veentorff tot brandt sall geven; dies dat een yder student noch vijff ende veertich gulden an den *Oeconomus* sall moeten betalen; daervoer d'*Oeconomus* tot zynen laste ende peryckel behoorlicke cost ende dranck, knecht ende mageden, ende wat tot d'huyshoudinghe wyders behoort, sall moeten versorgen» *d*).

Utrecht had, reeds vóór de stichting der academie, eene kweekschool voor arme studenten in de «abtdye van St. Paulus» (thans het Provinciale hof) waar voor jongelingen «van goede

a) Voetius. Gedachtenis-rede. pag. 184. — Acad. uitspanningen. pag. 152.

b) Volgens een schrijven van Prins Maurits aan de Veluwsche Kwartier-Staten. Cf. H. Bouman. Geschied. der voorm. Geldersche Hoogeschool. passim.

c) Dit huis droeg den naam van Studenten-Oeconomie.

d) W. J. A. Jonckbloet. Gedenkb. der Hoogeschool te Groningen. pag. 306. — Voetius. pag. 185. — Acad. Uitspann. pag. 165.

hoope» onderhoud en woning verstrekt werd. Reeds spoedig echter na het oprichten der academie is dit zoogenaamde Staten-collegie opgeheven, en werden de jongelingen «bij burgers besteed». Nog altijd komen de inkomsten der «abtdije», vermeerderd met tonnen gouds door legaten vermaakt, een tal van studenten ten «goede om hunne letteroefeningen voort te zetten» a).

In het octrooi ter oprichting der Leidsche Hoogeschool wordt aan Burgemeesters en Regeerders macht verleend «om te mogen aanvaerden, gebruycken ende eygenen alsulcke gemeyne plaetse ende huysinge, als tot commoditeyt ende stichtinge van eenige der studenten-woonplaatsen dienlick mogen wezen» b). Door den nood van velen bewogen, en tevens om «jongelingen van goeden aanleg en vromen zin, zonen van eerlijke doch weinig bemiddelde ouders» naar de jeugdige stichting te trekken, werd een gewezen Cellebroers-klooster als hospitium, onder den naam van Staten-Collegium ingericht, en 6 Oct. 1592 ingewijd; waarbij de Regent J. Cuchlinus eene redevoering hield, om deze stichting op te dragen «aen den dienst Gods en ten dienste van hulp-behoeviche jongelingen» c).

't Zou zeker niet onbelangrijk zijn, met het oog op het doel dat ons hier samenbrengt, om wat nader den lof en het lot van 't Leidsch hospitium te ontvouwen; te handelen over bestaan en inrichting; te onderzoeken wat tochten daar trokken, wat troebelen daar ontstonden, en hare geschiedenis u voor te stellen tot hare opheffing in het jaar 1810, toen om

a) Acad. uitspanningen. pag. 178.

b) Octrooi, op naam van Philips, tot stichting der Hoogeschool.

c) J. J. Orlers, Beschr. der stad Leyden. pag. 218.

verschillende redenen de «habitus» van het hospitium is omgezet in beurzen en stipendien a).

Doch ik heb mij te haasten tot het eigenlijke oogmerk mijner rede; om u meer in het bijzonder op het *doel* en de *inrichting* van hospitia te wijzen. Moge het zijn onder hetzelfde «votum», dat ook over het Leidsche hospitium is opgegeven: «protectio Domini sit fundamentum domus!» ¹⁾. En geve ons de Heere een blijmoedig: «vivat, floreat, crescat!» ²⁾ in het hart en op de lippen!

«Die Verlegenheiten, in welchen weniger reiche Studierende oft waren Wohnungen zu finden, oder die Preise gefundener Wohnungen bezahlen zu können, rührte die Herzen einzelner Menschenfreunde, und bewegte sie Häuser zu kaufen und einzurichten, in welche eine gewisse Zahl von armen Studierenden unentgeltlich aufgenommen werden, und während ihres Aufenthalts auf der hohen Schule freie Wohnung finden könnten. Und nicht bloss dass man Häuser stiftete, um ärmere Studierenden freie Wohnung zu verschaffen; sondern man bestellte auch in solchen Häusern Aufseher, welche Acht geben mussten dass diejenigen, die freie Wohnung und andere Wohlthaten genossen, die Zeit gut anwendeten, und sich den Absichten ihrer Wolthäter gemäss betrügen. Die men-

¹⁾ De bescherming des Heeren zij het fundament van het huis.

²⁾ Op haren groei en bloei en welstand!

a) Cf. M. Siegenbeek. Gesch. der Leidsche Hoogeschool. I. pag. 47.

schenfreundliche Sorge, den Fleiss und Tugend von Studierenden zu befördern und zu schützen, wurde also die zweite Ursache der Stiftung von Collegien» v).

't Mogen wat vele woorden zijn, die ik citeer, toch ligt er duidelijk de korte zin in van het *doel*, dat men zich bij het oprichten van hospitia voorstelde. «Quod ad *victum* et quod ad *bene vivendum*.» Om te kunnen leven en wèl te leven. Om zorg te oefenen voor lichaam en ziel beide. Of, gelijk ik straks reeds zeide, om jongelingen in hunne studien te vrijwaren tegen den nood des levens, te beschermen tegen de verleiding, te onderhouden naar lichaam en ziel.

Armoede is geen vriend van de studien;

«Offendit studium penuria saeva, scolares
Pauperies reprimit pernicioso comes» ¹⁾).

«Paupertas non modica studendi impedimenta parit» ²⁾.
Het zou eene lange en breede lijdensgeschiedenis worden, indien ik u ging verhalen hoeveel er getobd is om, «invita pecunia» ³⁾, door de wereld te komen. Enkele voorbeelden slechts.

Cleanthes, dien de nachtwind den mantel van de naakte leden joeg, als hij uitging om scherven voor schrijfpapier te zoeken, is ons, als één uit velen, een voorbeeld, hoe tusschen

¹⁾ 't Gebrek treedt de studie met wreed geweld in den weg, en de armoede is een pijnigend metgezel voor de scholieren.

²⁾ De armoede baart geen gering beletsel in 't studeren. (Oud spreekwoord.)

³⁾ Zonder geld of goed.

a) Cf. Meiners. Geschichte u. s. w. I. pag. 106.

de droomerijen en dichterlijke aspiratien van het oude Griekenland, deze treurige werkelijkheid ons verkondigd wordt. Cicero klaagt er om, als hij hoort van een die in Athene om zijne studien gebrek geleden heeft *a*). In de dagen der middeleeuwen trekken arme studenten «welche Noth zum Pilgern zwang» *b*), het land door, met aanbevelingsbrieven der kerk, opdat zij niet van nood en kommer omkwamen. Men liet zelfs toe, dat zij «ad solatium vescendi causa ad aliquid luderent» ¹⁾ *a*). Uit die tijden is het erbarmelijk «exsul ego» ²⁾ waarvan, naar duitsche vertaling, een paar coupletten ons den inhoud kunnen doen kennen.

Dem gelehrten Studium
Möcht' ich gerne leben;
Leider dass der Mangel mich
Zwingt es auf zu geben.

Ach! was ist mein Mäntelein
Dünne zum Erbarmen;
Bittre Kälte steh' ich aus
Kann oft kaum erwarmen.

Heyne waren de tranen zijner moeder, «die für ihre Kinder kein Brot wusste» *b*), de eerstelingen van het tranenbrood, dat hij lang gegeten heeft. Een Thomas á Kempis heeft door

¹⁾ Tot troost, om 't lieve brood, zich tot eenig spel zouden begeven.

²⁾ Ik arme zwerveling!

a) Epist. ad Atticum. 15. 4.

b) von Raumer. Gesch. der Hohenstaufen. VI. pag. 342.

a) von Savigny. Gesch. des Röm. Rechts. pag. 399.

b) v. Schmidt. pag. 742.

armoede «staal leeren eten». Een Dante moest, naar eigen bekentenis, met vreemd brood en zout gevoed worden, en in den donker de vreemde trap van zijn kamertje zoeken *a*). En wie uwer heeft niet bij zich zelf den naam van Johan van Wessel, Luther, Franciscus Junius genoemd, om het vriendelijk woord van den ouden dichter »ἀρτίστον μὲν τὸ ὕδωρ» ¹⁾ te zien omgezet in het aandoenlijk «op water en brood» waarmee zij zich in hunne studien zouden hebben moeten genëren? «Sic nati ut saepius adversis fungerentur» ²⁾).

Maar God dank! dat, naar het oude lied:

«multorum copiâ
Sublevaretur haec inopia;
Dant nobiles dona nobilia,
Aurum, vestes et his similia» ³⁾ *b*).

En, gelijk een oud historie-schrijver aantekent *c*), «God de Heere verwekt nog altoos bereidvaardige harten, die zulken armen studenten hun avondmaal uit liefde mededeelen, alzoo dat zij niet behoeven hongerig naar bed te gaan». Of naar het woord van een ander *d*) »vel magistratus nobili officio,

¹⁾ Water is het beste.

²⁾ Met zulk een levenslot bedield, dat zij meestal in tegenspoed leefden.

³⁾ Door veler overvloed deze armoede gelenigd werd; edelen geven edele gaven, goud, kleederen en zooveel meer.

a) Parad. 17, 58.

b) Dolch. Geschichte des deutschen Studententhums. pag. 106.

c) Waldschmid. Disput. de diaeta studiosorum. § 19.

d) Alcyonius. De infelicitate litteratorum. pag. 59

vel cognatorum consanguinitate vel aliorum cordatiorum benignitate et commiseratione ipsis patrocinium offerebatur» ¹⁾).

Met geld en goed *a)*, met have en huis, door zaamgevloeiende penningen der barmhartigheid en door «magna auri massa» ²⁾); 't zij uit den boezem der gemeente, of uit de stille bidkamer van een enkelen vrome; ook wel van stads- en staats-wege, is er heel wat hulp geboden; 't zij als bijstand, of als offergave der liefde *b)*).

Maar gij verlangt niet, dat ik u uitvoerig aantoon, hoe de een zijn akker, de ander zijn huis, een derde de tienden, een ander weêr een deel van het dagelijksch brood beschikte ten dienste der schamele jongelingen. Slechts enkele voorbeelden, hoe huizen geschonken, en hospitia ingericht werden «ad pios usus», «in usum studiosorum», ad sublevandam studiorum curam» ³⁾), gelijk het gewoonlijk in de schenkings-oorkonden heet. In de «Fasti academici» van onderscheidene universiteiten *c)* vinden wij promiscue melding gemaakt van «paedagogia», «collegia», «hospitia», door weldoende hand ter oprichting bestemd «ex aedibus suis» ⁴⁾). Van «horti, prata, pomeria» ⁵⁾) tot dit doel geschon-

¹⁾ Of door 't edel plicht-besef der overheid, of door 't medegevoel van nabestaanden, of door de welwillendheid en barmhartigheid van andere goedgunstige menschen werd hun bijstand verleend.

²⁾ Eene groote som geld in eens.

³⁾ Tot vroom en nuttig gebruik, ten dienste der studenten, om de zorgen bij de studien te verlichten.

²⁾ Uit eigen erf.

³⁾ Tuinen, weiden, boomgaarden.

a) Ook wel met «laeken ten kleede». Cf. Jonckbloet. pag. 339.

b) Ook werden wel boeten enz. opgelegd aan delinquenten «welcker somme in usum pauperum studiosorum emplojeret wierde». Cf. Jonckbloet. pag. 236, 238.

c) e. gr. Jenensis, Heidelbergensis, Lovaniensis etc.

ken; van het «residuum omnium et singulorum bonorum pro inhabitatione et alimonia» ¹⁾. Zelfs wordt ons verhaald van een geschonken hospitium «quod in partibus intermediis hortos, prata, agros, latumia habet; scaturigines fontium in montis lateribus sunt; lepusculi in ipso capiuntur» ²⁾ a).

Maar laten wij, om meer tot ons doel te komen, nog eens met eigen woorden hooren, welke milde beschikkingen er gemaakt werden om het Staten-collegie te Leiden op te richten. «Hebben voorts gegunt» — zoo luidt het in de oorkonden — «ende geoorloft, gunnen ende oorloven by desen den Burgemeesteren ende Regierders der voorsz. stede van Leyden, denselven oock gevende volcomen macht ende auctoriteyt voor zo vele des noot zy, tot ten plaetse van de voorsz. Schoole t' allen tyden te mogen aanvaerden, gebruycken ende eygenen alsulcke gemene ofte private plaetse ende huysinge, als henhuyden goetduncken sal, deselve tot de voorsz. Schoole accommoderende ende timmerende; ooc veranderende ende getimmerde demolierende ende afwerpende, zulcx zyluyden bevinden totten bequaemheyt, niet alleenlick derselven Schoole; maer ooc tot commoditeyt ende stichtinge van eenige der Doctoren ofte Studenten woonplaetsen, ofte collegien, mitsgaders tot ciraet derzelve, ende recreatie der studenten eenichsins dienlick te wezen».

Wel vorstelijk voorwaar! Maar meer dan vorstelijk, wat wij van ons hospitium mogen getuigen; dat het uit loutere

¹⁾ Een rijk overschot van ieder goed en alle have tot huisvesting en voeding.

²⁾ Dat in 't midden tuinen, velden, akkers en grotten heeft; bronnen vloeijen in beken van de bergen af; zelfs kan men er jacht op hazen maken.

a) Middendorpius. II. pag. 296.

bewegingen der barmhartigheid is voortgekomen. Want en bij Directeuren dezer Stichting, en bij Verzorgers, en bij allen, die een hart voor onze nooden en behoeften hebben, was van de beginne de begeerte levendig om eene plaats der woning, een gastvrij oord voor studie en studenten op te richten; opdat de minder bedeelden onder ons daar een vrij en vriendelijk tehuis mochten vinden. En nu, favit fovitque Deus! ¹⁾. Onze wensch is gekomen, onze bede is verhoord; wij hebben, door gaven der wijding en offergaven der liefde, een hospitium. Dank nog aan allen, die ons hunne hulpe verleenden! Doch bovenal den trouwen God! En waar Zijne trouw de hoeksteen is ook van deze stichting, daar voegen wij, naast den gedenksteen in den gevel van ons hospitium ²⁾, dit opschrift: geschonken ad pios usus! Et refugium et requies. Eene toevlucht en rustplaats beide. Terwijl de kroonlijst van het gebouw voor ons ten opschrift drage: patrimonium Christi!

Ὁὐ γὰρ ἂν γένοιτο φρονήμα εὐγενές ἐν ἀνδράσιν αποροῦμενός τῶν καὶ ἡμέραν ἀναγκαίων ³⁾. De waarheid van dit koninklijk woord a) vindt, bij tegenstelling, hare beteekenis in het *doel* der stichting van het hospitium. Niet alleen *om te kunnen leven* maar ook *om wél te leven* sta ons hospitium daar als «refugium et requies», eene toevlucht en rustplaats beide.

¹⁾ De Heere heeft gezegend en welgedaan.

²⁾ Boven den ingang: onze hulp is in den naam des Heeren!

³⁾ De geest dergenen, die gebrek lijden in dagelijksche behoeften, kan niet rijkelijk en vrij ontwikkeld worden.

a) Servius Tullius apud Dionys. Halicarn. l. 4.

«Die Vorfahren haben schon mit lobenswerther Sorgfalt solche Stiftungen dargestellt», zegt Spener, «damit in ihnen das jugendliche Alter nicht bloß zur Menschlichkeit gebildet, sondern vorzüglich, damit die in der Taufe Christo geweihte Seelen durch eine fromme Zucht zur lebendigen Erkenntnis Seines Vaters geführt würden». Niet alleen, opdat de nood der dagelijksche dingen geen schadelijken invloed mocht uitoefenen op het «*προνήμα ευγέρες*» ¹⁾; maar ook, opdat het «proficere in studiis et moribus» ²⁾ bevorderd, en de eere Gods in een godzaligen wandel groot gemaakt werd.

Geen tijdperk van het leven is er, zoo vol gevaren, als de dagen der jeugd, waarin de lusten den teugel niet willen, en de verleidingen prikkelen, en booze hartstochten het stuur willen hebben. En helaas! 't is er van ouds ook naar vergaan, terwijl wij de zoogenaamde «libertas academica» bij velen ont-aard zien in allerlei losbandigheid en goddelooze praktijken! 't Is naar het aandoenlijk woord van Augustinus *a)* «aetas imbecillis rapiebatur per abrupta cupiditatum, atque mersabatur gurgite flagitiorum» ³⁾. En gelijk reeds Seneca zeide: «pauci anni inter studia et vitia non aequa portione dividuntur» ⁴⁾. En naderhand naar waarheid is geteekend in dit woord van een oud geschiedschrijver *b)*: «quod insuper studiosos levitatis

¹⁾ Zie boven.

²⁾ Voordeel doen in studien en zeden.

³⁾ Het zwakke jeugdige leven werd door „steil en laag heên” in begeerlijkheden medegevoerd, en weggetrokken in een maalstroom van ongerechtigheden.

⁴⁾ Hoe ongelijk (en ongelukkig!) worden de weinige jaren tusschen wijsheid en dwaasheid verdeeld!

a) Confessiones. II. 1.

b) Annales Ingolstad. IV. 295.

atque proterviae adeo nihil pudeat, ut secum pariter et alios in perniciem rapiant, atque pravo suo exemplo juventuti occasionem praebeant quo, praeceptorum jugo excusso in tam dissolutissimam atque perditissimam vitam prolabatur, ut non solum primam suam aetatem nulla cum fruge conterat, et quosvis parentum sumtus male collocet, verum etiam in extremum animae corporis et fortunae exitium praeceps ruat» ¹⁾. Hoe velen, die lichtvaardig hunne studien verzuimden, en 't bitter sarcasme op zich zelve toepasten (ach! ook in praesenti!): «quid est studiosus sine studio? sus» ²⁾.

En nog, wat baat het of men al een «pondus doctrinae» ³⁾ heeft verkregen, en 't leven is slordig, slecht en schandelijk? Want «proficere studiis et deficere moribus, non est proficere sed deficere» ⁴⁾. En al ware het ook, dat iemand onbesproken werkt en wandelt (een groot voorrecht voorwaar!); toch, als de pietas ⁵⁾ ontbreekt, en de eere Gods niet op het hart gebonden ligt, wat is het dan nog? Want deze alleen is nut en dienstig tot leering, tot wederlegging, tot verbetering, tot onderwijzing, opdat de mensch Gods volmaakt zij, en tot alle goed werk volmaakt toegerust ⁶⁾.

¹⁾ Daar toch de studenten zoo weinig schaamte hebben over hunne lichtzinigheid en brooddronkenheid, dat zij veeleer nog anderen met zich in het verderf meêvoeren; en door hun verderfelijk voorbeeld de jeugd gelegenheid bieden om 't juk der gehoorzaamheid af te schudden, en in zulk een redeloozen en reddeloozen toestand te geraken, dat zij niet alleen het beste deel van hun leven zonder vrucht verslijten, en al wat hun te koste gelegd werd schandelijk verspillen; maar ook in de uiterste rampzaligheid naar lichaam, ziel en staat verzinken.

²⁾ Wat is «studiosus» zonder «studio»? sus.

³⁾ Eene vracht geleerdheid.

⁴⁾ Te vorderen in de studien en te verachten in het leven, kan geen winnen zijn, maar is verliezen.

⁵⁾ De vroomheid.

⁶⁾ Cf. 2. Timotheus 3 vs. 16 en 17.

't Is verre van ons dat wij de universiteiten «generaliter» zouden beschuldigen, alsof zij deze dingen niet genoeg ter harte namen. Ook weten wij, dat er velen uit «faeces locorum et temporum» ¹⁾ zijn voortgekomen als «viri egregii» ²⁾. En het blijft er bij, dat alleen wie God bewaart, wel bewaard zijn. Maar toch, het kan ons niet genoeg voor God verootmoedigen, dat de werkelijkheid zoo treurig is. Doch niet minder, dat ons in den nood der tijden eene schuilplaats en toevlucht wordt geschonken voor onze jongelingen, waar hun het «sapere» ³⁾ en het «altiora sapere» ⁴⁾, in studie en leven, als het «symbolum hospitalitatis» ⁵⁾ gegeven wordt.

Niet alsof wij in deze de eerstelingen hebben. Godlof neen! Zelfs reeds de heidenen, die deze wet niet kenden, hebben nogthans dezer wet getuigenis gegeven. Bij de Perzen hadden de scholen hare «stichtingen der gerechtigheid», opdat de «alumni» in deugd en gerechtigheid opgevoed werden *a)*. De Grieken hielden de kalokagathie voor het ideaal van opvoeding, en bestemden hunne stichtingen daartoe, dat lichamelijk en geestelijk de jeugd gevoed en verzorgd werd *b)*. Bij de Romeinen werden wetten gegeven, om tucht en goede zeden te bevorderen onder hen die de «flos civitatis» ⁶⁾ geacht werden. Sints de dagen van keizer Theodosius vinden wij in de

¹⁾ Uit den droesem van plaatsen en tijden.

²⁾ Uitnemende mannen.

³⁾ Wijs zijn.

⁴⁾ Wijs zijn naar hoogere dingen.

⁵⁾ Rechte woord der ware herbergzaamheid.

⁶⁾ Bloem van den staat.

a) v. Schmidt. I. pag. 120, 125.

b) v. Schmidt. I. pag. 153.

«Annales academiarum» a) bij 't vermelden van de «beneficia hospitalia» gedurig de schoonste «placita» ¹⁾: «de promovendis studiis», «de dignitate vivendi quae convenit studiosis», «de sustentando, suscipiendo, fovendo, amplexendo studiosos» ²⁾.

Doch waartoe vele «Annales academiae» geraadpleegd? In de historien onzer eigene universiteiten vinden wij de schoonste vermaningen. «Alumni confestim et sine procrastinatione studia capessunto, serio faciendo officio suo diligentes et assidui sunt; ante omnia Deum timento, pietati probitatie haud fucate student; ab Orthodoxia in his ecclesiis sonante non recedunt; nova ac *ἐρεσώδοξα* non ipsi in animo foverunt, multo minus clam palamve sequuntur» ³⁾. Zelfs moesten zij, die bij het Staten-collegie werden ingeschreven, eerst «doctrinae consensum cum istis Ecclesiis manus propriae subscriptione testari» ⁴⁾ b).

En al kunnen wij geene waarachtige vroomheid met handteekening winnen. En al kunnen hospitia geene «*ὁρθοδοξία*»

¹⁾ Voorschriften en sententien.

²⁾ Over het bevorderen der studien; over de waardigheid des levens, die den studenten past; over het ondersteunen, opnemen, verzorgen, verplegen van studenten.

³⁾ De studenten moeten zich met de borst zonder uitstel op de studien toeleggen, en in het trouw en ijverig kwijten van hun plicht zich als rechte studenten gedragen. Bovenal moeten zij God vreezen, en ongeveinsd de vroomheid in hart en wandel betrachten. Van de ware leer, die in deze kerken bloeit, mogen zij niet afwijken. Nieuwe en kettersche gevoelens mogen zij zelve niet koesteren, en nog veel minder in 't verborgen of in 't openbaar uitstrooien.

⁴⁾ Met eigen hand de instemming met de leer dezer kerken onderteekenen.

a) Annales academiar. sparsim.

b) Kist. Bijdragen. pag. 24.

kweeken. En al kan het ware plichtgevoel alleen uit hartenbewustheid voortkomen. Toch doet die teedere zorg voor studie en wandel, voor leven en belijdenis, onder de leuze:

«faveat coelestis dextera Regis» ¹⁾

bij onze Gereformeerde vaders ons hart weldadig aan. En al beschikken wij niet over zooveel goed en moed. Al is onder ons de «libertas academica» bij velen tot eene aanfluiting geworden. Al is het, dat wij, naar luid van statuten *a)*, niet zouden durven bepalen: «nulli, de cujus religioso pietatis cultu non constat, domicilium conceditor» ²⁾. Al wachten wij het «reformare» alleen van den Reformator Christus. Toch aanvaardden wij het als eene zegenrijke beschikking onzes Gods, dat in deze kleine stichting het bewustzijn van de «disciplina Christiana» weer mocht opwaken in het oprichten van dit «contubernium», waar het eene eere zal zijn te leven voor den Heere; in wandel en belijdenis de eere onzes Gods te zoeken, en met een Bernardus te betuigen: *b)* «wij zijn hier, wijl we iets weten willen om gesticht te worden». In deze zijn wij «bonae voluntatis» ³⁾, dat wij ook onze penningen te zamenlegden, om hier met onze jongelingen «in communi» ⁴⁾ te leven, te leeren en te bidden. Zij het waarlijk als «fratres bonae voluntatis», die, naar het getuigenis van Thomas à Kempis, één hart en ééne ziel waren, in onthouding en ootmoed, barmhartig en blijmoe-

¹⁾ De rechterhand van den hemelschen Koning ondersteune ons!

²⁾ Niemand, tenzij wij verzekerd zijn van zijn bekeerd hart en vrome wandel, worde hier toegang verleend.

³⁾ Van goeden wille.

⁴⁾ Gezamenlijk.

a) Oxoniens. pag. 180.

b) Cantic. Serm. pag. 36.

dig. «Discendi cupidi, laborum patientes et veritatis amantes» ¹⁾ a).

Zoo worde in deze stichting het *doel* openbaar, waartoe Gods Vadertrouw ze ons schonk. Al weder, indien ik in ons tehuis een gedenksteen mocht aanbrengen, hij zou ten opschrift dragen: «sic decorata viget»: «zoo gesierd zal zij bloeijen.» En aan de deur en in de binnenkamer, zij 't ook in de binnenste kamer van ons hart, sta dit woord geschreven: «magna nobis est, si dissimulare nolumus, necessitas inclytae probitatis, cum ante oculos agimus Judicis cuncta cernentis» ²⁾ b).

«Ich kann mit Wahrheit versichern, dass ich mit väterlicher Liebe und Zuneigung die Studierenden umfasse» c). Dit woord van Melancton, met de vermaning van Luther: «Last uns Mühe und Kost daran wenden, dass wir das junge Volk selbst erziehen und machen» d), geeft ons in het doel tevens de norma der *inrichting* van hospitia. »Panem frangere et sal apponere» ³⁾ gelijk de ouden zoo eigenaardig zeiden. Dat, onder den zegen Gods, èn voedsel èn kleeding èn deksel

¹⁾ Begeerig om teleeren, standvastig in den arbeid, liefhebbers der waarheid.

²⁾ Als wij ons zelve niet bedriegen willen, zal 't ons noodig zijn in loutere vroomheid en oprechtheid te wandelen, daar wij voor 't oog van den alwetenden Rechter verkeerren.

³⁾ Brood breken, en zout daarbij dienen.

a) Naudaeus. Syntagma de studio liberali. pag. 9.

b) Middendorp. II. pag. 83.

c) De amore veritat. pag. 18.

d) An die Rathsherren aller Städte etc. pag. 37.

den hospitanten bereid zij; maar dat ook het zout des levens voor verstand en hart hun niet moge ontbreken.

Immers, gelijk de aard alzoo is het wezen; gelijk het doel alzoo de inrichting. En terwijl, gelijk wij zagen, het doel der stichting van hospitia in het zorg oefenen voor lichaam en ziel beide is begrepen, wordt hierin tevens het schema der *inrichting* ons voor oogen gesteld. Tweeërlei, «quod ad vitam et quod ad bene vivendum» ¹⁾. Dezen eisch der voeding en der opvoeding voor den uitwendigen en den inwendigen mensch tot zijn recht te brengen. En, gelijk het in eene goede huishouding gaan moet, bij 't «ora et labora» ²⁾ om 't dagelijksch brood,

. «de jeugd word' wel besnoeid, gekweekt, verplant,
beploegd;
En Godes vrees moog geven sap en luister aan de boomen,
Opdat de eedle telg vol schoone vruchten kome» *a)*.

«Freundlich neben einander zu wohnen, sich zu gemeinsamen Tisch vereinen zu können, und allerlei Hülfsmittel bereitet zu finden» *b)*. Deze woorden van den paedagoog J. B. Meijer — al zijn ze ook in een ander verband gesproken — geven ons een juisten blik in de dagelijksche huishouding van der studenten te huis. «Jam. tectum habent, culinae usum et

¹⁾ Om te leven en wel te leven.

²⁾ Bid en werk.

a) Dillheer. Postill. pag. 175.

b) v. Schmidt. IV. pag. 27.

nummulos paucos» ¹⁾), gelijk het heet in eene oude rede tot wijding van het huis. Op lucht en licht werd het in het bouwen toegelegd (gelijk één ten opschrift droeg: «aër nutrimentum!» ²⁾). En raam en deur en venster moesten ruimte en vrolijkheid inlaten, al was het ook dat men er voor door klooster-muren moest heenbreken *a)*. Schouw en schoorsteen droegen in ruime mate warmte en gezelligheid in *b)*,

«Caleat et ardeat absente fumosae ambitionis imagine; faveat et foveat» ³⁾).

Studeervertrek en slaapkamer en eetzaal en het «contubernium» voor gezellig verkeer werden, volgens art. I van 't bestek, «zu heiteren Sitzen der Gesundheit und des Frohsinns gemacht» *c)*. Zoo ruim als hospitaliteit het hart maakt, zoo ruim moest een hospitium wezen.

Willen wij wat meer in bijzonderheden weten, hoe de verschillende vertrekken ingericht waren; welnu hier volge e. gr. de beschrijving van de eetzaal in het «convictorium Jenense» *d)*: «Er war schön hell und hoch genug, mit Vorhängen und übrigen gutem Ameublement versehen. 10 Haupt-Tische, an deren jedem 13 Personen sitzen, bestanden aus zwei langen Tafeln

¹⁾ Zoo hebben ze dan nu een thuis, waar de keuken-schouw trekt, en nog een spaarduitje hun ten dienst is.

²⁾ Lucht is (ook) voedsel.

³⁾ Hij brande en trekke zonder rook en damp, het rookerig beeld der eerezucht. 't Zij er goed en gezellig!

a) Meiners. I. pag. 110.

b) Ad caminum, in collegio Venetae: Middendorp. IV. pag. 83.

c) Aeltere Gesetz-Sammlung für Paedag. § 21 (Meiners. IV. pag. 181 v.).

d) R. Keil. Geschichte des Jena'schen Studentenlebens. pag. 312.

an denen die Commensalen auf bequemen Lehnstulzen sehr würdig Platz nehmen. Alle Wochen zweimal weisses Aufgedeck, das Zinn gut gefegt, gutes Tischgeräthe überhaupt, gute Speisen und gutes Getränke und geschickte Bedienung». Wij zouden zoo zeggen: wat wil men meer!

Het dagelijksch beheer van huis en hof, en de zorg voor den gereeden gang van zaken was opgedragen aan den Oeconomus of Schaftmeester; die tevens als custos ¹⁾ zorg droeg voor de goede orde; als comes ²⁾ den rechten toon voor het gezellig verkeer wist te treffen; en als monitor ³⁾ het *ἀρετὴν ἀριστεῖν* ⁴⁾ in woord en wandel den jongelingen had voor te houden.

Wilt ge een fragment uit eene toespraak van zulk een Oeconomus? Indien gij niet rekent met toon en taal, zal dit woord u 't allerbest den rechten Schaftmeester teekenen *a)*. «Daniel — zoo laat hij zich hooren — wiert een schoon jongman, verstandig en geleerd, door de huiskost, hetwelk misschien bij overladen disch niet gebeurd ware. Gij, mijne Heeren Studenten, neemt een exempel aan dezen Daniel, want hij was in den beginne ook student; hij at erwten, moeskruid enz. en dronk water, en was zoo gezond van koleur, dat hij der bleek-geele hofverwe gantsch niet gelijk kwam. Hij was de gezontste en beste academist, maar ook vrolijk, vroom en

¹⁾ Opziener.

²⁾ Metgezel.

³⁾ Vermanen.

⁴⁾ Altijd naar het edelste te trachten.

a) Abellus. Lijfmedicus der studenten. pag. 273.

godvreezend daarbij; en deswegen wiert hij de opperste in het genootschap van alle wijsheit en weetenschappen».

Trouwens, met den kost was het in het hospitium zoo gesteld — al weder «exceptis excipiendis» ¹⁾ — dat «goed en genoeg» zich paarden met «matig en eenvoudig» *a)*. Goed brood was er het «theriaca alimentorum» (het voornaamste van alle voedende spijs). Een frissche teug waters diende tot «vehiculum nutrimenti» (het voertuig van het voedsel). Nu en dan schuimde een glas gerstebier over tafel. En, als het feest was, werd de «poculum amicitiae» opgeheven bij een glas wijn, «qui liquor docuit voces inflectere cantu» ²⁾ *b)*.

¹⁾ Met uitzonderingen.

²⁾ Die zich leent tot het stemmen en zingen van aangename wijzen.

a) Ten bewijze «t menu» uit de ordonnantiën voor de Oeconomie der Stadt Groeninge, tot profit ende vorderinghe van Studenten:

«De spyse, soo van de Studenten genuttiget sal worden, sal op volgende wyse geschapen ende gestellet syn.

Op den Sondach.

Des Middages. Een Broodt-soppe. Warm Vleesch, gesprenkelt ofte gerooekt met Speck, nae gelegenheyt van tyt. Hutspot, twee halve Brooden, yder van twee blancken, goet Boter ende Kees, groen of witte.

Des Avonts. Melck ende Wegge, grof Vleesch gesprenckelt ofte gerooekt, een Gebraedt, met een oortiens poffe voor elcken Student, met goet Boter ende Kees, als boven.

Op den Maendach.

Des Middages. Grauwe Erweten met vet, grof Vleesch, goed Boter ende Kees.

Des Avonts. Suypen ende Gorten Bry, grof Vleesch, Hutspot met Boter ende Kees.

Op den Dynexdach.

Des Middages. Warm Bier ende Broodt, grof Vleesch, Boter ende Kees.

Des Avonts. Suypen ende Broodt, grof Vleesch ende Hutspot met Boter ende Kees, enz.

b) Tibullus. I : 7.

Gedachtig aan het:

«Non alit in fragili panis modo corpore vitam,
gratia Dei vitae tempora longa facit» ¹⁾).

werd ook bij den maaltijd gebeden en gedankt: a)

«Cumque epulas dederis, rerum Pater optime nobis,
adde epulis vires pro bonitate tua» ²⁾).

En dit schier zonder uitzondering in elk hospitium, naar
luid van regel en statuten. En gelukkig de jongeling, die
daarbij het Amen van ganscher harte deed hooren.

Naar den medischen stelregel:

«Motus corporis est legitimum sanitatis conservativum» ³⁾);

of wilt ge, naar het dichterlijke woord:

«Vitium capiunt, ni moveantur, aquae» ⁴⁾

werd voor vrije frissche beweging behoorlijk zorg gedragen.

¹⁾ Niet het brood alleen voedt het leven van 't brooze lichaam, de gunst van God verlengt de tijden des levens.

²⁾ Daar Gij ons de spijs geschonken hebt, Almachtige Vader! versterk ons, naar Uwe goedertierenheid, door deze gaven onze levenskrachten.

³⁾ Lichaamsbeweging is eene goede gezondheids-maatregel.

⁴⁾ Stilstaande wateren worden verdorven.

a) Hoe zij, die zich hierin nalatig of spotachtig gedroegen, gestraft werden vid.: Gesch. des Jen. Studentenlebens. pag. 79.

«Al wandelende en exerceerende» a) «dummodo non scurrivagi conspiciantur» ¹⁾ b). Et studiosi, si volunt, quandoque aereum globum manu agitent, torqueantque ad fatigationem» ²⁾ c). Als «commilitones» vonden zij, bij muziek en gepaste vrolijkheid, in leeszaal en conversatie-kamer hun «otium non otiosum» ³⁾. En het: «ne insolentias et clamores suscitare, nec quodammodo se invicem molestare» ⁴⁾ d) was het eenig artikel in het reglement van orde, dat bij iedere inspanning en alle uitspanning als «lex libertatis et honestatis» ⁵⁾ bleef gelden.

Ik beweer niet, dat het altijd en overal zoo was. Want beginselen zijn beter dan menschen; en statuten en leges veel uitnemender dikwerf, dan de beste staat en stand. Ja, het wordt zelfs van sommige hospitia vermeld, dat zij om slechte verpleging e) in mis-crediet en verval kwamen. Dat anderen, of

¹⁾ Als ze maar geene stratslijpers worden.

²⁾ De studenten moeten naar lust in gymnastische bewegingen zich oefenen en vermoeien.

³⁾ Bezige verpoozing.

⁴⁾ Geene insolenties plegen, noch kabaal maken, noch elkander onheusch bejegenen.

⁵⁾ De wet der vrijheid en der betamelijkheid.

a) Abellus. pag. 372.

b) Statuta Univ. Oxoniens. pag. 162.

c) J. Fortius. De ratione studii. pag. 64.

d) Weinkauff. Seb Franck. Alemania, VII, 52.

e) Cf. in de Epistolae obscurorum virorum wat Magister Curio schrijft aan Matthias Falckenberger:

«Regula bursalis est omni tempore talis,

«Prandia fer tecum, si vis comedere tecum»

«Unse bursse heft düsse sede, de wat eten wil, de bringe wat mede. So mach he eten, deste hat. Bringet he dan genog, so mach he eten sin genog» (Husemann. Reimsprüche).

door al te libertijnschen geest, of in kloosterachtige oeconomie, hunne «*alumni*» als «*scholares vagantes*» ¹⁾ zagen verloopen. Dat alle orde in totale wanorde, en zelfs oproer omging (bijv. aan 't Leidsche hospitium, treuriger gedachtenis!).

Doch daaraan hadden en jongelingen en uitdeels meer schuld, dan de inrichting zelve. En wij hebben deze proef der dingen niet gegeven omdat het in allen deele zoo was, maar omdat men het aldus wenschte te hebben *a*). Trouwens ook, voor wie zich het uitnemende voorstelt is 't nog geene schande twee of drie schreden ten achter te blijven.

Maar bovenal stelde ik u — «*historia adjuvante*» ²⁾ — in vage trekken voor oogen, hoe ik wenschte, ook naar uwe gemeene toestemming, ons hospitium ingericht te zien. Om, naar den rechten eisch der herbergzaamheid, voor onze jongelingen het brood en het water gewis te hebben. Om, naar de ruimte die de Heere ons in deze woning gemaakt heeft, een ruim hart bij onze «*tribules*» ³⁾ te wenschen. Om voor licht en lucht, voor gezelligheid en vrolijken toon, voor rust en beweging, en voor alles wat het «*mens sana in corpore sano*» ⁴⁾ doet hopen, een votum van dank en vertrouwen uit te spreken: «*Deus Optime Maxime prosperum fac hospitium nostrum*» ⁵⁾!

En als dan straks de eerste bete broods in deze plaats der

¹⁾ Vagabonden.

²⁾ In 't licht der geschiedenis.

³⁾ De jongelingen van ons gilde.

⁴⁾ Een gezonde ziel in een gezond lichaam.

⁵⁾ Almachtige getrouwe God, dat Uw zegen en voorspoed dale op ons hospitium.

a) «*Non quid fecerint, sed quanam ex lege fecerint*» (niet wat zij deden, maar wat zij bedoelden).

herbergzaamheid zal genuttigd, en de eerste frissche teug der verkwikking zal genoten worden. Als het licht van den morgenstond de vriendelijkheid van dit huis beschijnt, en de gezelligheid van den avond er zal wonen. Als hier een vrolijk lied zal klinken, of eene stille bede op slaapkamer en studeervertrek tot God almachtig wordt opgezonden. Als 't «gaudeamus igitur»! ¹⁾ in al wat voor onze dagelijksche behoeften nut en noodig is, zich paren zal (God geve het!) met eene eenvoudige en ootmoedige dankerkentenis. Dan zij het lied, waarmee wij optrekken in onze woning; de psalm, waarmee wij de zorg voor ons dagelijksch brood in 's Heeren hand stellen, de reispsalm, waarmee wij wenschen in en uit te gaan:

«Och, Heer! geef thans Uw zegeningen.
Och, Heer! geef heil op dezen dag.
Och, dat men op deez' eerstelingen
Een rijken oogst van voorspoed zag!»

«Praecipitur studiosis ut exemplo modestiae, pietatis, probitatis, diligentiae, sobrietatis caeteris praeceant; audiendis sacris concionibus, frequentandis academicis lectionibus, discendis iis, quae ad eruditionem pertinent, ante alios praeluceant» ²⁾ a). Volgens dit praeceptum ³⁾ werd het «contuber-

¹⁾ Laat ons dan blijde zijn.

²⁾ De studenten moeten hierin hunne roeping erkennen, dat zij door zedigheid, vroomheid, ootmoedigen wandel, ijver en matigheid aan anderen een voorbeeld geven. In 't opgaan met de gemeente, en in 't getrouw bezoek der lessen, en in 't beoefenen der wetenschappen moeten zij boven anderen uitmunten.

³⁾ Voorschrift.

a) Leges studiosis juvenibus latae (Leges Academiae illustr. ordinum Groningae et Omlandiae, edid. Huysman. pag. 76).

nium» der studenten tevens *ingericht* naar het doel, om teedere zorg te dragen — gelijk wij straks opmerkten — voor studie en wandel, voor leven en belijdenis. Niet alleen het leven, maar het wèl leven. Niet alleen den uitwendigen mensch, maar den inwendigen bovenal. Geen eetkamer slechts en oefenzaal, maar eene oefenplaats voor het verstand. En niet maar als «gymnasium Graecae gloriae» ¹⁾, doch 't meeste van al als eene oefenschool der godzaligheid.

Walafrid Strabo verhaalt ons in zijn dagboek *a)*, dat Clemens naar Gallie zou gekomen zijn, begeerig om het volk te leeren; en dat hij daartoe zijne noodiging uitzond: «indien iemand naar wijsheid verlangt, die kome tot ons om haar te ontvangen.» Zulk eene noodiging ging er ook van hospitiën uit. Geen «brood en boter-studenten,» maar «vere studiosi» die naar wijsheid verlangden, bood de hospitaliteit haar welkom! en hare zorgen aan.

Wie geen ijverig student was, kon en mocht het op den duur binnen hare poorten niet uithouden. «Non desidia flecti, non otio torpescere, non nimia quiete sensus debilitari; sed contra diligenti usu, assidua lectione et jugi contemplatione exerceri» ²⁾ *b)*. Dit was het vermaan voor de studenten, en het bestaan van hen, die het met hun tijd en studien wel meenden. Brieven van aanbeveling, en getuigschriften aangaande ge-

¹⁾ Een oefenschool van menschelijke wijsheid.

²⁾ Niet door traagheid omgeleid worden, niet in ledigheid mak en krachteloos worden; maar daarentegen in ijverig gebruik, bestendig lezen, en levendige overdenking zich oefenen.

a) A°. 823.

b) Naudaeus. De Studio liberali. pag. 17.

schiktheid en goeden aanleg gaven toegang tot den drempel van het huis. En eer dat men 't welkom! daar binnen mocht vernemen, werd nog een nader onderzoek ingesteld voor het «dignus intrare» ¹⁾ a). Wie zoo de proef had doorstaan, en als «alumnus» der stichting was aangenomen, moest zich, naar luid van het «affert maximum lumen ordo» ²⁾, ordentelijk tot de studien begeven, en den regel van 't studeren ijverig volgen. In het bezoeken der collegien werd hij gehouden «de lessen van den Professoren te frequenteren, op poene van die alimentatie nyet meer te genyeten» b). Tot eigen studie vond hij tijd en plaats, en allen noodigen «apparatus». Indien hij in deze «suymigh ware» en, na vermaning «suymigh» bleef, werd hij «behoorlyck gerelegeerd». Door huiselijk onderricht werd bovendien nog menig «privatissimum» gehouden c). Zelfs waren er voor «disputationes», en andere vrije oefeningen, bepaalde tijden afgezonderd d). En al wie zich «voorts wenschte te reguleren naar de Statuten en ordonnatiën deszelven Collegiums» vond en grond en gunst in overvloed, om wortel te zetten en wortel te schieten in «deze planthoven der vrije studien»; die alzoo ingericht waren, dat doel en richting hare uitdrukking vonden in het schoone woord: «Scientia veritatem quaerere, theologia invenire, religione possidere» ³⁾ e).

¹⁾ Of hij waardig was toegelaten te worden.

²⁾ Orde brengt licht.

³⁾ In de wetenschap de waarheid zoeken, in de theologie de waarheid vinden, en in de godsdienst de waarheid bezitten.

a) Cf. e. gr. Stat. Colleg. Lugd.

b) Cf. e. gr. Stat. Colleg. Lugd.

c) Bulaeus. Hist. univers. Paris. III. 89.

d) Meiners. III, pag. 293. — Weinkauff. Alemannia. VII. pag. 42.

e) Picus à Mirandola. Opp. pag. 359.

Bij dit «proficere studiis» ¹⁾ was het «non deficere moribus» ²⁾ als. het ware de «conditio sine qua non» ³⁾ voor de goede inrichting van het huiselijk zamen-leven. Niet alleen een oefenplaats der wetenschappen, maar ook een oefenschool des levens. Een profyt doen in wijsheid, maar ook een «proficiat» in zeden, in zedigheid en pieteit. «Ut cum litteris modestiam societ et virtutem» ⁴⁾ a). «Want een slecht mensch kan nooit een goed geleerde zijn», gelijk een oud vriend der studien naar waarheid gezegd heeft b).

Vermaan en voorbeeld, tucht en trouw gaven den hooger en dienst aan voor het welzijn en het wellevens der alumni; naar het woord van den ouden wijze: «τὰ κατὰ ἀπομαθεῖν τῶν μαθημάτων τὸ ἀναγκαϊότατον ἐστὶν» ⁵⁾ c). «Nolumus quempiam nostrorum luxuriosum, ebrium, noctivagum, furem, lenocinantem, magistris aut aliis injuriantem aut publice aut occulte esse. Infamibus siquidem et indignis portas dignitatum quis aperiet?» ⁶⁾ d). Zoo luidt het *vermaan* in een der oudste statuten d). «Cultores simus juvenum: nil contra Deum aut bonos mores» ⁷⁾).

¹⁾ Toenemen in wijsheid.

²⁾ Niet verachten in het leven.

³⁾ De volstreckte voorwaarde.

⁴⁾ Om met de studie zedigheid en vroomheid te paren.

⁵⁾ Het kwade te ontleeren is het noodigste van al wat men leeren kan.

⁶⁾ Wij willen niet dat iemand der onzen een wellusteling, een dronkaard, een nachtbraker, een dief, een verleider, een kwaadspreker tegen zijne meesters of anderen, of in 't openbaar of in het geheim, zijn zou. Wie zou zulke schaamteloosheid waardig rekenen, om de deur voor hen te ontsluiten?

⁷⁾ Laat ons de jeugd op rechte paden leiden; niets tegen God of goede zeden.

a) Ambrosius in Evang. Luc. cap. 17.

b) Vitt. v. Feltre ex ed. Orellii, pag. 217.

c) Antisthenes apud Diogenem Laertium. 6. 7.

d) Annal. Vindibon. IV. pag. 88.

Aldus wordt het *voorbeeld* des levens elders gestipuleerd *a*). De «*disciplina christiana*», de *tucht* werd toegèpast naar den strengen, maar liefderijken eisch van het «*castigando corrigere*» ¹⁾. En dat wel «om de wederwaardigen en halstarrigen te winnen, de traagen op te wekken, den onwetende aan te toonen, wat zij eens te verwachten hebben. Wij moeten het stok-zeer of de tucht met het manna der lieflijkheid verbinden, en ernst met zagtheit vermengen. Wij moeten liefde hebben, maar die mag niet weekhartig maaken; scharpheit, maar die moet niet verharden; ijver, maar die mag niet zonder maate woeden; een goetaartig hart, maar zoo dat het niet meer verschoone dan het moogelijk is. Kortom, het ambt der rechtmaatige tucht moet niet in de waapenen der woede veranderen, maar zij moet den slibberigen weg der jeugt met alle moogelijkste erinneringen weeten te bevestigen, en door toespreken te onderhouden en te sterken» *b*). En wie den rechten toon wist te vatten, die vertolkte de *trouw* van zijn hart in het: «*commilitones conjunctissimi!*» en de trouw van zijn leven in 't zamen lijden, zamen strijden, zamen bidden, naar het heerlijke woord van Calvinus: «al moest het ook ten bloede toe, zoo zou ik ook in dezen mijn gansche hart den Heere gaarne ten offer brengen!»

Zoo was het ontvangen en vormen der studenten daarheen gericht, dat zij zouden zijn «*studiosi libertatis et hilaritatis*» ²⁾ (o ja, voorzeker!), maar tevens «*amasii honestatis atque mo-*

¹⁾ Door kastijding verbeteren.

²⁾ Begeerig naar vrijheid en blijheid.

a) Cf. Naudaeus. pag. 7.

b) Abelijs. pag. 5.

destiae» ¹⁾. Zoo werd het «fluctus animi componere sui» ²⁾ aan eigen overtuiging en ziels-begeeren toevertrouwd; maar ook de eisch der gehoorzaamheid telkens met nadruk gestipuleerd. Zoo was het commilitante leven, voor meerderen en minderen, voor ouden en jongen, als 't ware de «tessera hospitalitatis» ³⁾. Maar alzoo dat «de juniores et minores debitam et congruam reverentiam, tum in privato tum in publico, senioribus et majoribus exhiberent» ⁴⁾. Zoo werden de «ἀγνεία καὶ σωφροσύνη» ⁵⁾ de trouwe gezellinnen des levens, in het eenvoudig gewaad der waarheid, en met den open blik der oprechtheid «duce Deo et auspice» ⁶⁾.

Zoo werden — maar laten wij nog één kenmerk noemen, waarin bovenal het gereformeerde hart de «nota characteristic» ⁷⁾ voor de rechte inrichting van een hospitium zal vinden. «Ante omnia Deum timento» ⁸⁾; zoo luidt het op menige, verder onbeschreven bladzijde van leges et statuta. De eere Gods in leer en leven te bekennen; die eere in bidkamer en studeer-vertrek te betrachten; de opper-hoogheid van den Heere der Heeren te eeren. Ziet, die bron van licht en kracht schuilt zelfs in het zand der scholastische abstracties, en bij het dorre zedemeesteren. Maar breekt in al hare frischheid en overvloed uit, waar het gereformeerde beginsel de spade in den grond zet, ook om het fundament voor een hospitium te graven.

¹⁾ Beminnaars der eerbaarheid en zedigheid.

²⁾ Doen bedaren van de tochten der ziel.

³⁾ Het merkteeken der gastvrijheid.

⁴⁾ De jongeren en minderen de verschuldigde en betamelijke eer, zoowel in 't bijzonder als in het openbaar, aan de ouderen en meerderen zouden bewijzen.

⁵⁾ De kuisheid en matigheid.

⁶⁾ Onder de gunst en het geleide des Heeren.

⁷⁾ Het onderscheidend kenteeken.

⁸⁾ Bovenal moeten zij God vreezen.

De alumni van het Staten-Collegie moesten met handteekening zich verbinden, dat zij in de gereformeerde beginselen, bovenal gelijk die hare uitdrukking vinden in de Soevereiniteit Gods, hunne eer en leer zochten *a)*. Die van Franeker beloofden dat zij, volgens schuldigen pligt, alles wenschten toetebren-gen «ter eere van God en tot dienst van den lande» *b)*. Terwijl de bursarii of bursati *c)* van 't Groningsch hospitium — om nog dit ééne voorbeeld te noemen — de gedurige verma-ning mochten hooren «ut reveantur Deum suum, severum vindicem iniquitatis, et certissimum justitiae tutorem» ¹⁾ *d)*. Dit was het «culmen virium atque virtutum» ²⁾, de groote deugden Gods te verkondigen, en in den God der krachten zijne eer en tegenweer te vinden. En 't «Soli Deo gloria!» ³⁾ rustte als het fundament, rees als de gevel, reikte opwaart als de spits van dezen tempel der hospitaliteit, waar 't «Deo servire est vera et unica libertas» ⁴⁾ de hulde bood aan de Opper-hoogheid onzes Gods!

En alzoo dus richtte zich het hospitium naar den eisch van leer en leven. Om de wetenschap te voeden, het innerlijk leven te ver-zorgen, en Gode de eer van Zijnen naam te geven. O, voorzeker, hier hebben wij nog wel meer oorzaak dan zoo straks, om te zeggen, dat het in de toepassing niet altijd en overal zoo was; en

¹⁾ Dat zij hunnen God zouden eeren als den gestrengen Wreker der ongerechtigheid, en den waarachtigen Beschermder der gerechtigheid.

²⁾ Het toppunt der krachten en deugden.

³⁾ Gode alleen de eer!

⁴⁾ Gode te dienen is de eenige waarachtige vrijheid.

a) Cf. in Actis Academ. Lugdun. testim. J. Martini Lydii.

b) Academische Uitspanningen, pag. 156.

c) Cf. Weigand. Wörterbuch. in voce.

d) Ex Programmate publico in Edictis Acad. Groning.

dat menige stichting geoordeeld is, juist om hare ontrouw aan hare beginselen, en het verlaten der rechte paden. Bittere klachten rezen er menigmaal om de traagheid van leeraars en leerlingen *a)*, en dat de luiheid en lediggang de gebindten van het huis doorknaagden, als de worm die het hout verteert *b)*. Dat het grootere wijsheid scheen met de wereld meê te doen, dan «illibata conscientia» ¹⁾, zich aan de studiën te wijden *c)*. Dat het «peccatur multiplici excessu» ²⁾ helaas! ook van toepassing bleek op het leven der hospitanten *d)*. Dat er menige kastijding en relegatie — o, indien nog maar! — moest toegepast worden om het schenden van de trouw, en het schandelijk leven, en het schandvleken van den naam des Heeren. Menige bladzijde in de geschiedenis der hospitia is zwart van allerlei ondeugden *e)*, en menig huis, dat bij de wijding ten opschrift ontving: «pax intransibilibus» ³⁾, heeft dien vrede verspeeld door allerlei ketterijen en goddelooze praktijken, door onmensche-lijke en duivelsche twisterijen *f)*.

Non ita! Ons niet alzoo mijne vrienden! want dan ware het veel beter dat de balk verteerd, en het fundament vergraven

¹⁾ Met een rein geweten.

²⁾ Er wordt gezondigd in velerlei uitspatting.

³⁾ Vrede dengenen die binnengaan.

a) Cf. Keil. pag. 12. — Meiners. I. pag. 167. — Klüpfel. Geschichte und Beschreibung der Universit. Tübingen. pag. 109.

b) Abeliu. pag. 28.

c) Schuppiu. Lehrreiche Schriften. pag. 295: «est quaedam sapientiae pars cum seculo suo insanire et seculi moribus morem gerere! 't Is een aanmerkelijk deel der wijsheid met zijnen tijd dwaasheid te plegen, en mee te gaan met de gewoonten dezer eeuw.

d) Bona. Manuductio ad coelum. pag. 222.

e) Meiners. I. pag. 176. — Keil. pag. 99, 125.

f) «Kein teuflischer ärger Wesen denn unreformirte Universitäten» (Luther).

was, eer wij dit huis betrokken. Ons niet alzoo. «Tuta est aegide Pallas» ¹⁾. Onder het schild en scherm van God almachtig mogen de studien hier bloeien, en onze studenten het:

«Vitanda est improba Siren desidia» ²⁾.

met geheel hun verstand en van ganscher harte betrachten. «Cum litteris modestiam sociare et virtutem» ³⁾ zij de lust hunner ziel en de leus van hun leven. En terwijl het «Deus unum et omnia» ⁴⁾, het een en het al, de vreugd en verwachting, het merk- en waarteeke van onze stichting zij en blijve, wenschen wij, Zijne knechten, ons op te maken en te bouwen; en God uit den hemel doe het ons gelukken!

«Committito omnia Deo;

Iipse Suum faciet te faciente tuum.

Volve tuas in Christi humeros, prece supplice, curas.

Hoc dare fata volunt, hoc dare vota valent ⁵⁾ a).

En als wij straks met goeden moed hier onze studien opnemen, en in onzen wandel het licht zoeken, zoo dale en strale over ons 't «Sol justitiae illustra nos!» ⁶⁾ in den hoogen glans van onzen souverainen Koning, Wien de kroon op het hoofd

¹⁾ Onder het schild is Pallas veilig.

²⁾ De luiheid moet als eene gevaarlijke sirene vermeden worden.

³⁾ Met de studie zedigheid en vroomheid betrachten.

⁴⁾ God het één en het al.

⁵⁾ Laat alles aan God over; Hij zal het Zijne doen, terwijl uwe hand ijverig is in 't geen zij vindt om te doen. Wentel uwe zorgen met smeekingen en gebeden op de schouders van Christus. Dit spoor toont u onzen weg, met dien zegen kroont u onze wensch.

⁶⁾ Zon der gerechtigheid bestraal ons!

a) Posidius in vita Augustini. pag. 94.

bloeit, en Die in het huis Zijner eere niet gedooft wat ont-reinigt, en gruwelijkheid doet, en leugen spreekt!

Nog ééne opmerking aangaande de inrichting der hospitia, en ik kom daarmee van zelf tot het einde mijner rede.

Gelijk de zorg voor het dagelijksche beheer van huis en hof was opgedragen aan den Oeconomus, zoo was het beleid der studien en de leiding van het leven toevertrouwd aan den Regens of Regent; die daarom ook den naam droeg van «Inspector studiorum et morum» ¹⁾ a). Of naar den vriendelijken aard zijner roeping «informer scientiarum et morum» ²⁾ b). Of in meer vaderlijken term «tutor studii atque vitae» ³⁾ c).

Of wilt gij het ambt in levendiger kleuren geteekend, ik roep u voor de aandacht den naam van een Cuchlinus, den eersten Regent van het Leidsche Staten-Collegie, die het huis heeft gewijd, ook door de toewijding van zijn hart, «aan den dienste Gods en ten dienste van hulpbehoevende jongelingen» d). Een Gerardus Johannes Vossius, die helaas! den luister zijner gaven van het hospitium moest terugtrekken, wjl hij in den strijd dier dagen zich niet kon vinden in de belijdenis der Ge-

¹⁾ Die toezicht houdt op studien en zeden.

²⁾ Die de studien leidt en 't leven verzorgt.

³⁾ Beschermmer van studie en leven.

a) Cf. Leges Universitatum promiscue.

b) Busching. Grundriss eines Unterrichts u. s. w. pag. 57.

c) Meiners. I. pag. 182.

d) A^o. 1592. Meursius. Athenae Batavae pag. 181. — Soermans. Acad. Register. pag. 117.

reformeerde Religie *a)*. Een Festus Hommius, die èn om zijne gaven èn om zijne trouw aan de belijdenis, een «vir principalis» was in den kring zijner hospitanten, die hij tot zijnen dood gediend, geliefd en bezield heeft *b)*. Een Hermanus Witsius, die bij al zijne uitnemende hoedanigheden, zijn eigen beeld mocht teekenen, ook voor de jongelingen van het hospitium, in zijne «oratio inauguralis de theologo modesto» ¹⁾ *c)*. Een Albertus Schultens *d)*. Maar ik ga niet verder, want in het aangezicht van al die «viri egregii» wordt het mij bang om het hart, wat ik arme! ben begonnen door zulk een ambt en dienst in uw midden te aanvaarden. «Deus benigne prospiciat» ²⁾!

Of heb ik wellicht dit ambt begeerd, omdat het zoo heerlijk is? Want waarlijk, heerlijk en begeerlijk mag het heeten, een «commilito» ³⁾ te zijn onder de studenten, en met hen, «des zittens en studeerens niet moede te worden». Niet als een «plagosus Orbilius» ⁴⁾, maar als een mede-student, die het «primus inter pares» ⁵⁾, naar luid der Gereformeerde beginselen, in ootmoed en overgegevenheid des harten wenscht te betrachten. Heerlijk en begeerlijk mag het heeten, naar het schoone woord van den ouden koning, nog een voortocht te

¹⁾ Over de bescheidenheid als het kenmerk van den waren theoloog.

²⁾ De Heere voorzie het genadig!

³⁾ Een medestudent.

⁴⁾ Een brommige en vitterige meester.

⁵⁾ De eerste onder de gelijken.

a) A°. 1615—1619. Meursius. pag. 268. — de Crane. Oratio de Vossiorum familia.

b) A°. 1619—1641. Meursius. pag. 306. — Soermans. pag. 119.

c) A°. 1699—1708. Te Water. Narratio etc. pag. 21. — Vriemoet. Athenae Frisiacae. pag. 524.

d) A°. 1729—1750. Te Water. Narratio etc. pag. 214. — Vriemoet. pag. 762.

hebben voor den vader, «wjl van dezen het leven, maar van den «tutor» het wel leven verwacht wordt» a). Om in voorbeeld en vermaning, in toon en trek, tijdig en ontijdig aan te houden «ne discipulorum protervia et ingratitude vinculum unitatis debilitetur» ¹⁾ b); en de «lex prima» ²⁾ te handhaven: «in primis adolescentes pietatis sint studiosi, certoque sciant sine divini nuninis invocatione nihil se in studiis diligentia sua promoturos» ³⁾ c). Heerlijk, om te zamen den Heere de eer te geven; en begeerlijk, om, indien iemand wijsheid ontbreekt, die met hem van God te begeeren, Die een iegelijk mildelijk geeft en niet verwijt.

Juist, omdat hierin de heerlijkheid en begeerlijkheid van het ambt gelegen was, werd de betrekking van den Regent tot de hospitanten meer aan eigen prudentie overgelaten, dan door regels en reglementen omschreven. Wie een goed Regent was bekleedde «sponte sua» ⁴⁾ de rechte plaats op de rechte wijze. En naarmate hij minder geschikt bleek voor zijn ambt, viel hij allengs als van zelf uit. En een slecht Regent kon het «per se» niet uithouden, als het «onus leve» ⁵⁾ der hospita-

¹⁾ Opdat niet door den overmoed en den ondank der leerlingen de band der eenigheid verzwakt worde.

²⁾ Hoogste wet.

³⁾ De jongelingen moeten bovenal begeerig zijn naar vroomheid, en voor zeker houden, dat zij met al hun vlijt niets vorderen zonder de aanroeping van den naam des Heeren.

⁴⁾ Als uit eigen beweging.

⁵⁾ Lichte last.

a) Cf. Plutarchus. De educatione. pag. 27.

b) Augustinus. Confessiones. 5, 8.

c) Marcianus. De legibus. lib. 2, cap. 13.

liteit, hem tot een al te «grave pondus» ¹⁾ der onbedachtzaamheid en lichtvaardigheid werd.

Wel werd hun, bij de aanvaarding van hun ambt, eene belofte afgevraagd; en bijv., met name te Leiden, de onderteekening geeischt van een formulier, dat opgesteld was naar de consensus der formulieren van eenigheid *a)*. Wel ging er censuur over hen, indien zij ontrouw werden aan de belofte hunner onderteekening. Wel werden zij ontzet, als zij in de ergernis der dwaling volhardden, of in ergerlijken wandel openbaar werden *b)*. Maar hunne positie in 't midden der jongelingen moest hare eigene lijnen beschrijven, en de peripherie van hun ambt getrokken worden als uit het middelpunt van hun hart. «*Beatus cui contigit animo esse sincero, et cui timor Dei tamquam lex unica et suprema!*» ²⁾).

Zoo kwam vraag en eisch van een goed Regent tot heur recht — ach! maar al te schaarsch in vervulling! —: dat hij in oprechtheid handele, in ootmoed wande, in gerechtigheid zijn staf, en in liefde zijne vreugde vinde. Dat hij als huisvader de moedertaal spreke, en als leeraar in huis de taal der geleerden. Dat hij, voor huis-kamer en school-vertrek, uit zijnen schat oude en nieuwe dingen weet voort te brengen. En bovenal, dat hij, voor eigen studie en leven, de beste plaats wete te vinden in het ootmoedig knielen voor God almachtig.

¹⁾ Zwaar gewicht.

²⁾ Gelukkig hij, wien het ten deel viel opregt van hart te zijn, en wien de vreeze des Heeren als de eenige en hoogste wet gold.

a) Siegenbeek. I. pag. 129.

b) Cf. Acta Acad. Lugd. sparsim.

«Es giebt gewiss nicht Vielen, welke die nöthigen inneren und äusseren Gaben und Geschicklichkeiten dazu haben; ja unter Vielen kaum Einer» *a*).

En ik zou zoo zeggen: onder velen ben *ik* voorzeker die ééne niet. En toch hebt Gij, Heeren Directeuren onzer Vereeniging, mij geroepen om die taak te aanvaarden. Ik denk, wijl Gij het ambt geschat hebt naar de ruimte van Uw hart; en wijl Gij met een al te goedgunstig oog Uw blik op mij gericht hebt. Terwijl ik wellicht wat overmoedig Uwe opdracht aanvaardde, acht ik het eene liefderijke beschikking van onzen God, dat ik zoo'n langen tijd in zeker opzicht «*Regens à non regendo*» geweest ben; opdat ik in gedurige oefening en zelfbeproeving den laatsten vezel van eigendunk en zelf-vertrouwen zou voelen wegsterven; en al mijn moed, en al mijne hoop, en al mijne wijsheid zou zoeken bij mijn God, Die zichzelf herberg besteld heeft bij de geringsten onder de menschen-kinderen; Die zich nog van aarden vaten bedient, opdat de uitnemendheid der kracht zij Godes en niet uit ons; en Die in den dienst der hospitaliteit het linnen kleed van den ootmoedigen dienaar verkiest boven het fulpen gewaad van den zelf-behager. «*Hinc mihi praesidium*». Van Hem zij mijn schut en scherm.

Wat ik te kort kom naar Uwe schatting M. H.! worde U rijkelijk vergoed in den bloei van ons huis, door de goeddoende hand onzes Gods. En terwijl Uwe betrekking tot de stichting, die ons zoo lief is, nog een teederder beteekenis

a) Cf. A. F. Büsching. Grundriss eines Unterrichts etc. pag. 97.

heeft gekregen, wijl Gij vrijwillig Uw naam geleend hebt aan dit huis der barmhartigheid, verhooge de Heere Uwen dank, dat Hij U in het hart gegeven heeft ons volk te dienen met zooveel trouw en toewijding. En al wilt gij Uw naam niet genoemd hebben, vergunt mij dat ik het heugelijk feit van dezen dag boekstaaf in dezen enkelen regel: onder deze vijf mannen heeft «de alma mater» op deze vrije erve eene vrije woning gevonden. De Heere zegene aldaar Uwen uitgang en Uwen ingang!

En nu, vergunt mij dat ik, in Uw naam en op Uw gezag, voor onze stichting de bescherming vraag van het Edelachtbaar Bestuur dezer stad. Mocht ik persoonlijk het woord richten tot U, Hooggeachte Burgemeester! hoe gaarne zou ik er van spreken, dat ik de dankbare herinnering blijf voeden van de rijke blijken der echte hospitaliteit, die ik in Uw onvergetelijk ouderlijk huis genoten heb Maar hier past het: «date lilia!» — Met verschuldigten eerbied heet ik U, Edelachtbare H.H. Burgemeester en Wethouders! welkom in de penetralia van ons huis! — Wij danken U voor Uwe hooge tegenwoordigheid. Moge het beginsel, dat in deze inrichting hare uitdrukking vindt, Uwe belangstelling niet alleen, maar ook Uwe goedkeuring wegdragen. Wij bevelen deze plaats der barmhartigheid en des vredes, dit «contubernium doctrinae et disciplinae» in Uwe hoede nederig aan. Wij wenschen hier te leeren en te leven naar het voorschrift, dat wij alle menschelijke ordening onderdanig zijn, hetzij den Koning, als de opperste macht hebbende, hetzij den Stadhouders, als die van Hem gezonden worden. God

Almachtig, Die de opperste Koning is, geve U Zijne rechten en gerechtigheid!

In Uw midden H.H. Curatoren! mocht ik de eerstelingen mijner zorg aan de belangen der Vrije Universiteit wijden. In U vond ik mijne meerderen in wijsheid en toewijding. Mocht mijn verkeer onder U dien zegen dragen, dat ik van U geleerd heb te «zorgen». En in den bloei van het hospitium U rijkelijk vergoed worden al wat Gij weet dat mij ontbreekt, om de mij opgedragen taak naar waarde te vervullen. Van God onze wijsheid! 't Was steeds het begin en het einde van al onze beraadslagingen en zorg. Welnu, van Hem alleen verwacht ik de wijding van mijn ambt. In Zijnen naam staat ook nu onze hulp; en dragen wij 't hospitium met vrijmoedigheid ook aan Uwe zorgen op. In Zijnen naam houde ook hier het «hospitio conjungi» ¹⁾ onder ons hare heerlijke beteekenis.

M.H. Professoren! Gij hebt mij nu ruim twee jaren lang als een hospitant in Uw midden gehad, niet op de collegie-banken, maar naast uwen catheder. Ik dank er U voor; 't allermeest daarvoor, dat Gij mij de «dignatio» ²⁾ hebt willen verleen, terwijl niemand meer dan ik zelf weet, hoezeer mij de «dig-

¹⁾ In wederkeerige toewijding verbonden zijn.

²⁾ De toekenning der waardigheid.

nitás» ¹⁾ ontbreekt. 't Hoog belang, dat ook Gij hebt bij de opening van ons hospitium, wíjl Gij hier een tehuis vindt voor Uwe Collegien, en eene vriendelijke gelegenheid hebt om Uwe gaven voor verstand en hart aan onze juvenes ten goede te doen komen, wende zich voor U tot een uitgebreiden zegen in Uwen heerlijken arbeid; voor mij tot een gedurig en vruchtbaar verkeer in Uw midden; voor U en mij tot die nauwe verbintenis van ware hospitaliteit, die, onder de hooge gunst onzes Gods, zooveel licht maakt in het leven, en zooveel licht brengt op ons pad. Keert hier in met een rijken overvloed voor dit huis en Uw hart!

En nu, Juvenes ornatissimi! om Uwentwil hebben wij dit huis gevraagd; voor U is het gebouwd; in U worde het rijkelijk en overvloedig gezegend! In de wijding van dit huis spreekt zich ons beginsel uit, dat wij, ja het «utile dulci» ²⁾ hopen te betrachten; maar meer nog dat de doctrina ³⁾ met de disciplina ⁴⁾ zich pare; en bovenal, dat wij ons te zamen wenschen te stellen onder de tucht van Gods woord. «Wo die Heilige Schrift nicht regieret, da rathe ich fürwahr niemand dass er sein Kind hinhue» zegt Luther. En daarentegen, waar Gods woord schijnt als eene lamp voor den voet, en indaalt als een licht op den weg, daar woont het veilig voor het hart, en vreedzaam voor het huis. Daar bloeien de

¹⁾ De waardigheid.

²⁾ Het nuttige met het aangename.

³⁾ Leer.

⁴⁾ Tucht.

studien, en komt er een glans op het pad. Daar trekt het «Soli Deo gloria!» zich om de teederste overleggingen der ziel; en gaat de heilige kritiek des Heeren over leer en leven. Doctrina en disciplina beide, en die onder de tucht van Gods woord!

Welaan dan, Commilitones conjunctissimi! 't zij inwoners of bijwoners van dit huis, Gij allen! aanvaardt op den drempel dezer woning het beginsel, waarvoor wij leven, lijden, strijden: Gods souvereiniteit in alles, ook in de «hospitalitas studiorum et studiosorum». Schaamt U dat beginsel nergens, en maakt het nimmer te schande! Wat een oud dichter van de ridderschap zingt, dat gelde ook U: «weest waakzaam in het gebed, op de wacht tegen de zonde, te wapen tegen de hoovaardij en alle lagere bedoelingen, wakker in de bres voor de kerken, weerbare mannen voor volk en vaderland». En ieder Uwer, door Gods genade man voor man, erkenne zijne levens-leuze en stervens-vreugde in deze regelen:

Fide Deo, diffide tibi, fac propria, castas
 Funde preces, paucis utere, magna fuge.
 Multa audi, dic pauca, tace abdita; scito minori
 Parcere, majori cedere, ferre pacem.
 Tolle moras, mirare nihil, contemne caduca,
 Disce pati et Christo vivere, disce mori ¹⁾.

¹⁾ Vertrouw op den Heere, mistrouw u zelven, doe wat gij te doen hebt, bid God uit een rein hart; heb weinig noodig, ontvlied de groote dingen. Hoor veel, spreek weinig, zwijg wat gij zwijgen moet; weet den mindere te sparen, voor den meerdere uit den weg te gaan, den vrede te betrachten. Wees niet traag in het benaastigen, verwonder u over niets, acht het vergankelijke gering; leer te lijden en Christus te leven; leer te sterven!

En Gij, Heere! die Elia in de woestijn eene bete broods en een dronk waters beschikt hebt, maak ook ons hier brood en water gewis! Bewaar ons voor de dwaasheid der menschen, en de dwalingen van het eigen hart! Leid ons voor het aangezicht Uwer heiligheid, aan de hand Uwer trouw, in den weg Uwer inzettingen! Houd ons vast in dit land der vreemdelingschap; verlicht ons verstand, verlevendig ons den moed, vervul aan ons het werk van Uw welbehagen! Geloofd en geprezen zij Uw driemaal heilige Naam, dien wij aanroepen over deze stichting!

Dat zij zoo!
